

Головне в статті

- Алгоритм сертифікації
- Вимоги до педагога
- Періодичність процедури
- Основні кроки завуча

Сертифікація від А до Я: що має знати завуч, щоб підготувати педагогів

Неля Величко,

в. о. директора департаменту акредитації та моніторингу Державної служби якості освіти України, канд. пед. наук

Алла Кишинська,

головний спеціаліст відділу освітніх програм департаменту акредитації та моніторингу Державної служби якості освіти України, канд. психол. наук

Оксана Семенова,

головний спеціаліст відділу освітніх програм департаменту акредитації та моніторингу Державної служби якості освіти України, канд. істор. наук

Сертифікація педагогів стартувала в Україні як пілотний проєкт у 2019 році в межах реалізації реформи освітньої галузі «Нова українська школа». Ця процедура запроваджена на виконання статті 41 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII і статті 49 Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX (*далі* — Закон про повну освіту). Процедура сертифікації здійснюється відповідно до Постанови КМУ «Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників» від 27.12.2018 № 1190.

Опікується сертифікацією педагогічних працівників МОН, а організують і проводять її — Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО) та Державна служба якості освіти України (Служба якості).

За період 2019—2021 рр. в Україні 2632 вчителів початкової освіти успішно пройшли процедуру сертифікації та отримали відповідний сертифікат. Передбачено масштабування сертифікації на інші категорії педагогічних працівників. Тому завуч має добре розумітися на цій процедурі, знати всі її особливості та тонкощі.

Особливості процедури сертифікації

Незважаючи на те, що сертифікація й атестація вчителів наразі існують як дві паралельні процедури, мета сертифікації є принципово іншою — виявити й заохотити педагогічних працівників, що мають високий рівень педагогічної майстерності, володіють методами компетентнісного навчання, новими освітніми технологіями та сприяють їх поширенню. Сертифікація, з одного боку, спрямована на формування нової генерації вчителів — своєрідних «агентів

змін», а з іншого — слугує одним з інструментів зовнішнього оцінювання й удосконалення якості освіти. Розглянемо детальніше особливості процедури сертифікації.

Незалежність

Професійні компетентності учасника сертифікації вивчаються за принципом «вчитель оцінює вчителя». Для цього рандомним способом визначають освітніх експертів — учителів з інших регіонів, які раніше успішно пройшли сертифікацію й підготовку за спеціальною програмою. Саме вони й оцінюють практичну діяльність вчителя. Цей процес відбувається без втручання керівництва закладів освіти й органів управління освітою. Такий підхід забезпечує незалежність і неупередженість процедури сертифікації.

Уніфікованість

Процедура однакова для всіх учасників сертифікації незалежно від регіону, закладу освіти, педагогічної категорії, педагогічного стажу. Це реалізовано у такий спосіб:

- використовують єдиний інструментарій під час зовнішнього оцінювання і самооцінювання професійних компетентностей вчителя, в основі яких — Професійний стандарт за професіями «вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «вчитель закладу загальної середньої освіти», «вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», затверджений наказом Міністерства освіти і науки від 23.12.2020 № 2736 (далі — Професійний стандарт);
- ведеться підготовка освітніх експертів, щоб виробити в них єдиний підхід до використання методики оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації.

Гнучкість

Попри унормованість процедури сертифікації, механізм її реалізації швидко адаптується до соціально-економічних, суспільно-політичних викликів, оновлень освітнього законодавства. Це дає змогу забезпечити повноцінне функціонування сертифікації в умовах пандемії COVID-19 і воєнного стану, а також вивчати готовність педагогів до ефективної роботи в умовах будь-яких змін.

Цілісність

Сертифікація дає змогу всебічно оцінювати професійні компетентності вчителя відповідно до вимог Професійного стандарту на теоретичному та практичному рівнях, а також поєднати самооцінювання педагогічної діяльності та її зовнішнє оцінювання.

Добровільність

Педагоги беруть участь у сертифікації виключно за власним бажанням і можуть відмовитися від участі на будь-якому етапі процедури, повідомивши про це відповідною заявою.

Максимальна цифровізація

Використовувати електронні цифрові продукти й технології, зокрема спеціально розроблені Службою якості, під час самооцінювання й вивчення практичного досвіду роботи вчителя. Це дає змогу вивчати професійні компетентності вчителя у звичних для нього умовах праці, що позитивно впливає на психоемоційний стан педагога та учнів. Процедура гнучко адаптується під особливості освітнього процесу: розклад занять, формат навчання тощо.

 Різноманітність
результатів процедури

Позитивні результати сертифікації зараховують як чергову (позачергову) атестацію, підтвердження наявної чи присвоєння наступної педагогічної категорії.

Педагогічні працівники, які отримали сертифікат, мають право на щомісячну доплату в розмірі 20% посадового окладу, пропорційно до обсягу педагогічного навантаження протягом строку дії сертифіката.

Сертифікація сприяє формуванню активної вмотивованої професійної спільноти сертифікованих вчителів, готової до трансляції кращих освітніх ідей та практик.

Позитивні результати сертифікації передбачають змогу долучити сертифікованих вчителів до супервізії, освітньої експертизи під час сертифікації, інституційного аудиту, розроблення навчальної літератури, тестових завдань для ЗНО, навчальних, освітніх програм та їх освітньої експертизи тощо.

Таким чином, кожен сертифікований учитель впливає на формування позитивного іміджу закладу освіти. Водночас неуспішне проходження сертифікації не має жодних негативних наслідків ні для закладу освіти, ні для вчителя, оскільки не впливає на результати його чергової (позачергової) атестації, підтвердження наявної чи присвоєння наступної педагогічної категорії, продовження роботи на відповідній посаді.

Вимоги до вчителів

Сертифікацію наразі мають право проходити вчителі початкової освіти, які мають повне педагогічне навантаження на відповідній посаді та стаж педагогічної діяльності не менше двох років, що засвідчено записом у трудовій книжці. З 2023 року планують запровадити сертифікацію вчителів базової середньої освіти.

Учителі мають право безоплатно проходити сертифікацію не частіше ніж один раз на три роки. У разі негативного результату сертифікації участь у наступній сертифікації можлива не раніше ніж через рік.

Алгоритм сертифікації

Розглянемо детальніше алгоритм сертифікації та роль керівництва закладу освіти в цьому процесі (*Схема 1*).

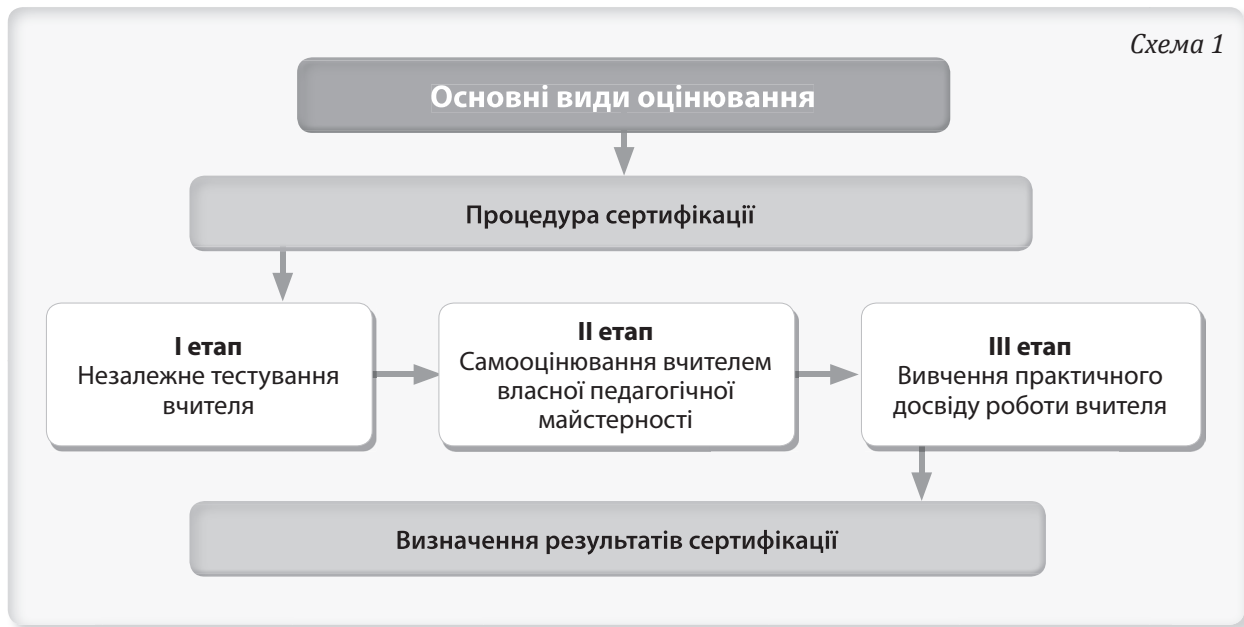

 Реєстрація учасників

Щороку своїм наказом МОН визначає граничну кількість вчителів від кожної з областей, які можуть зареєструватися для участі в сертифікації. Реєстрація для проходження сертифікації здійснюється на сайті УЦОЯО в розділі «Сертифікація педагогічних працівників» (testportal.gov.ua/protsedura-reyestratsiyi). Строки реєстрації встановлює МОН своїм наказом.

Для кожного учасника сертифікації створюється кабінет, який містить усю інформацію про результати проходження ним кожного етапу сертифікації та допущення чи недопущення його до участі в наступному етапі.

На цьому кроці керівництво закладу освіти має своєчасно видати педагогічному працівнику довідку, необхідну для реєстрації в сертифікації (пункт 8 Положення про сертифікацію педагогічних працівників).

Перед видачею довідки завуч має переконатися, що педагогічний працівник відповідає вимогам, зазначеним вище. У довідці слід вказати такі дані, як-от:

- прізвище, ім'я, по батькові вчителя;
- назва посади, слід також уточнити фах, за яким вчитель працює, і підтвердити, що займана посада є його основним місцем роботи;
- загальний стаж педагогічної роботи;
- стаж роботи на займаній посаді;
- спеціальність згідно з дипломом;
- кваліфікаційна категорія;
- педагогічне звання (за наявності).

I етап сертифікації

Незалежне тестування організовує і проводить УЦОЯО. На першому етапі сертифікації оцінюють фахові знання та уміння як складові професійних компетентностей учителя початкової освіти відповідно до трудових функцій, зазначених у Професійному стандарті.

Цей етап передбачає особисту присутність учасника сертифікації у пункті тестування, що потребує відриву вчителя від освітнього процесу на підставі листа-виклику, надісланого йому УЦОЯО.

Результати незалежного тестування визначають на підставі набраної учасником сертифікації кількості балів за виконання тестових завдань. Учасників сертифікації, які набрали більше ніж 60%

II етап сертифікації

від максимальної кількості балів, вважають такими, що пройшли незалежне тестування та допускають до наступного етапу сертифікації.

Перехід до наступного етапу сертифікації можливий лише за умови успішного проходження попереднього етапу.

Самооцінювання власної педагогічної майстерності організовує та проводить Служба якості.

Мета цього етапу сертифікації — оцінювання вчителем власної професійної діяльності, виявлення її сильних та слабких сторін, осмислення досягнутого та проектування подальшого професійного розвитку. На цьому етапі вчителі заповнюють анкету самооцінювання, твердження якої відповідають трудовим діям професійних компетентностей, визначених Професійним стандартом.

Етап проходить дистанційно за допомогою цифрового продукту Служби якості — інформаційно-аналітичної системи EvaluEd. Це дає змогу вчителю заповнити анкету у зручний для нього час, за потреби повернутися до пропущених тверджень, занести зміни у відповіді, переглянути всю анкету та швидко отримати результат — візуалізацію його самооцінювання у вигляді діаграми.

Результати самооцінювання надходять на електронну пошту учасника сертифікації та доступні для перегляду лише йому. Таким чином учасник сертифікації має змогу порівняти рівень власних професійних компетентностей з вимогами Професійного стандарту та спроектувати траєкторію подальшого професійного зростання.

III етап сертифікації

Вивчення практичного досвіду роботи учасника сертифікації — організовує і проводить Служба якості та її територіальні управління (Схема. 2).

Схема 2

Вивчення практичного досвіду роботи учасників сертифікації в 2022 році

Максимальна цифровізація

- ✓ Формат проведення процедури: дистанційно впродовж одного робочого дня
- ✓ Використання цифрових пристроїв: смартфона, планшета, персонального комп'ютера, ноутбука на основі платформи відеоконференцзв'язку ZOOM
- ✓ Використання електронної форми експертного висновку

Спрощення й удосконалення методів збирання інформації

- ✓ Спостереження за навчальними заняттями
- ✓ Аналіз самопрезентації учасника сертифікації
- ✓ Спостереження за самоаналізом навчального заняття
- ✓ Інтерв'ю з учасником сертифікації

Професійні компетентності учасників сертифікації оцінюють освітні експерти, вивчивши їхній практичний досвід роботи, відповідно до затвердженої Службою якості методики експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації.

Цьогоріч методика передбачає експертне оцінювання 15 професійних компетентностей, визначених Професійним стандартом, за 32 критеріями. Кожен критерій оцінюють в діапазоні від 1 до 5 балів. Для ґрунтовної та цілісної оцінки професійних компетентностей учителя експерти зазвичай впродовж одного робочого дня аналізують самопрезентацію практичного досвіду роботи учасника сертифікації, спостерігають за його навчальними заняттями і самоаналізом, а також проводять з ним інтерв'ю. Результати оцінювання експерти заносять до спеціальної документації.

Аналіз самопрезентації. Самопрезентація передбачає, що учасник сертифікації розкриває власний професійний образ, відображає досвід та досягнення за останні два роки. Самопрезентацію учасник сертифікації готує заздалегідь у зручному для нього форматі. Це може бути розповідь, електронна презентація, відеофільм, фотоколаж тощо. Оцінюють не формат самопрезентації, а її зміст, який має містити такі **складові**:

- Я — вчитель: коротка інформація про учасника сертифікації;
- Освітнє середовище мого класу;
- Я — учні — батьки;
- Мої здобутки в професії.

Навчальні заняття і самоаналіз педагога. Зазвичай експерти переглядають не менше двох навчальних занять, самостійно визначивши, які саме заняття за розкладом спостерігатимуть.

Навчальні заняття учасник сертифікації проводить без попередньої репетиції згідно з календарним планом роботи та відповідним навчальним планом.

Якщо експерти встановлять факт попередньої репетиції навчального заняття, що є порушенням академічної доброчесності, це зафіксують у відповідних документах. Результати оцінювання роботи такого учасника сертифікації анулюють.

Не менш інформативний метод вивчення професійних компетентностей учителя — спостереження експертів за самоаналізом навчального заняття. Розбір та оцінка вчителем особисто проведеного заняття дає змогу з'ясувати:

- чи об'єктивна рефлексія учасника сертифікації;
- чи усвідомив він сильні і слабкі сторони власної професійної діяльності;
- чи вміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, щоб надалі удосконалювати власну педагогічну майстерність.

Інтерв'ю. Під час завершальної фази вивчення практичного досвіду експерти проводять інтерв'ю з учасником сертифікації. Воно

спрямоване на уточнення тієї інформації, яку не вдалося отримати за допомогою перелічених вище методів, щоб об'єктивно оцінити професійні компетентності вчителя. Саме тому зміст інтерв'ю визначають експерти і запитання формулюють індивідуально для кожного учасника сертифікації.

Тривалість інтерв'ю не перевищує 60 хвилин.

На цьому етапі вчитель має продемонструвати свої найкращі професійні якості, бути готовим до миттєвої реакції в непередбачуваних ситуаціях. Тому вкрай важливо, щоб керівництво закладу освіти психологічно підтримало педагога і забезпечило необхідними технічними засобами.

Результати сертифікації. Результати експертного оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації — набрану кількість балів за кожну компетентність та загальну суму балів — відображають в експертному висновку, який оформлюють та підписують експерти в день вивчення практичного досвіду учасника сертифікації. У цей же день копію експертного висновку надсилають учаснику сертифікації електронною поштою.

Після збору й обробки експертних висновків усіх учасників сертифікації Служба якості своїм наказом формує комісію, що визначає пороговий бал за результатами вивчення практичного досвіду роботи учасників сертифікації.

До складу комісії входять переважно вчителі-практики, які раніше успішно пройшли процедуру сертифікації і неодноразово долучалися до сертифікації як освітні експерти.

Комісія детально аналізує результати сертифікації, обговорює їх та визначає пороговий бал шляхом голосування. Учасники сертифікації, які подолали пороговий бал, вважаються такими, що успішно пройшли процедуру сертифікації. Вони отримують відповідний сертифікат у своєму електронному кабінеті. Сертифікат дійсний протягом трьох років.

Отже, процедура сертифікації є глибокою, цілісною та важливою, а шлях до сертифіката вимагає від учителя максимальної реалізації його професійного потенціалу. У професійній спільноті вчителів, які вже мають досвід сертифікації, ця процедура набула позитивного іміджу. Аналіз відгуків вчителів дозволив виокремити основні **причини, які мотивують їх до сертифікації:**

- бажання випробувати саму процедуру, зрозуміти її відмінність від атестації;
- можливість продемонструвати свій професійний досвід, поділитися власними професійними напрацюваннями;
- можливість проаналізувати результати власної професійної діяльності, побачити здобутки та визначити недоліки;
- бажання отримати новий професійний досвід, долучитися до вмотивованої професійної спільноти кращих освітян;
- мотивація до самоосвіти, професійного зростання;

- мотивація до особистісного зростання, що розвиває емоційний інтелект, впевненість у собі.

Чинне законодавство висуває низку вимог щодо визнання керівництвом закладів освіти позитивних результатів сертифікації. Так, згідно із Законом про повну освіту успішне проходження сертифікації зараховується як проходження атестації педагогічним працівником, а також є підставою для прийняття атестаційною комісією рішення про присвоєння йому наступної кваліфікаційної категорії чи наступного педагогічного звання або підтвердження наявної вищої кваліфікаційної категорії чи наявного педагогічного звання.

Цей процес не потребує надання сертифікованим вчителем будь-яких додаткових документів чи проведення заходів, пов'язаних із вивченням його діяльності.

Завуч має також сприяти встановленню сертифікованому вчителю щомісячної доплати у розмірі 20% посадового окладу пропорційно до обсягу педагогічного навантаження протягом строку дії сертифіката (частина 6 статті 49 Закону про повну освіту). Окрім того, частина 4 статті 38 та частина 7 статті 49 цього закону зобов'язує керівництво закладу освіти сприяти проходженню сертифікації педагогічними працівниками.

Сертифікований учитель у закладі освіти — це завжди перевага. Він мотивує до змін, реалізує прогресивні ідеї та новації, у майбутньому стає супервізором, освітнім експертом. Це також свідчить про високий фаховий рівень педагогічного колективу, формує позитивний імідж закладу освіти та підвищує в ньому якість освіти. ■